ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

# PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

# FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

# ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 3.1–3

Termiz – 2026

**Muassis:**
**Termiz davlat universiteti**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 20.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

**Tahririyat manzili:**
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

**BOSH MUHARRIR:**
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

**TAHRIR HAY'ATI:**

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

**Учредитель:**
**Термезский государственный университет**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**
**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 20.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

**Адрес редакции:**
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

**ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:**
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:**

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

**Institutor:**
**Termez State University**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 20.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

**EDITOR IN-CHIEF:**
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

**EDITORIAL BOARD:**

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

# МУНДАРИЖА

## TILSHUNOSLIK


**LUTFULLAYEVA DURDONA**
Lisoniy assotsiatsiyalarda milliy tafakkurning voqelanishi
(Vatan assotsiativ maydoni misolida) ....7

**MIRZAYEV IBODULLA**
Xomskiyning “Til va ong” asari, generativ tilshunoslik konsepsiyasi
va professor Baxtiyor Mengliyevning tarjimonlik mahorati....10

**ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД**
Бадиий диалог таржимасида коммуникатив вазиятни тўғри англаш зарурати
(Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» романининг янги русча нашри мисолида) ....16

**ЧЎТМАТОВ ЖЎРАБЕК ОМОНОВИЧ**
«Ҳикмат» сўзининг араб лексикографик манбалари асосидаги лексик-семантик таҳлили.... 19

**ЧОРИЕВ ТАВАККАЛ РАВШАНОВИЧ**
Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий идиостилида
«Саг//ит» концептининг лингвопоэтик хусусиятлари....25

**UMURQULOV ZAFAR BEKPO‘LATOVICH**
Alisher Navoiy ijodida so‘z qadri va nutq odobi talqini....34

**UBAYDULLAYEV ALISHER ABDUSALOMOVICH**
Ogahiy tarjimasidagi asarlar leksikasining tarixiy-etimologik tahlili
(“Axloqu-l-Muhsiniyn” asari misolida) ....37

**IBRAGIMOV SHEXROZBEK TO‘LQINJON O‘G‘LI**
Tashbih va epitetlarning pragmatik talqini: tarjimada ekspressivlik va
stilistik ekvivalentlik....41

**IBRAGIMOV JASURBEK TULKINJON O‘G‘LI**
Jangovorlik, jasorat va jismoniy kuchga oid epitetlar
(“Beowulf” ingliz eposi misolida)....47

**NAZAROVA ZIYODA KATTAYEVNA**
Frazeologizmlarning yondosh birliklar bilan o‘zaro aloqasi ....51

**QOBILOV MIRZIYO ESHNOZAR O‘G‘LI**
O‘z qatlamga oid antroponimlar tasnifi ....55

**ISRAILOVA SAODAT TURAPOVNA**
Rang komponentli birliklarning mental birliklarda aksi....58

**RO‘ZIMATOVA DILNOZA**
Rasmiy munosabatlarda murojaat birliklarining shaxs ijtimoiy maqomining ifodalanishi....62

**XUSANOVA NAFISA ZOKIRJON QIZI**
Ertak janrida dialogning strukturaviy va funksional poetikasi
(Ingliz va o‘zbek xalq ertaklari misolida)....65

**XABIBULLAYEVA FAZILAT XABIBULLO QIZI**
“Boburnoma”dagi saroy-ma’muriy xizmat unvonlarining inglizcha tarjimalarda berilishi ....69

**MUSTAFAYEV ELYOR ODIL UGLI**
Theoretical foundations for the classification of phraseological units in english ....73

# МУНДАРИЖА

**TURSUNOVA DILSHODA XOLDIN QIZI**
“O‘zbek tilining izohli lug‘ati”da qurol-aslaha nomi bilan bog‘liq folklorizmlar .....77

**YAVKOCHEVA FERUZA HUSAN QIZI**
Types of english speech-language pathology dictionaries according to semantic relations .....81

**SHUKUROV RAHMATILLO MIRZATILLAYEVICH**
Farg‘ona viloyati tarixiy oykonim, gidronim va oronimlarining leksik-semantik tasnifi hamda sotsiolingvistik tahlili .....86

**XALIQULOVA MUSHARRAF EGAMNAZAR QIZI**
Maqol lingvistik, kognitiv va madaniy fenomen sifatida .....90

**O‘RAZOV ALISHER DONIYOROVICH**
O‘zbek tilida substantiv leksemalar semantik shajarasining ifodalanishida pragmatik omillar .....93

**DJURAYEVA MAXBUBA USMANOVNA**
Emotsiya, konsept va emotsional konsept tushunchalarining lingvistik talqini .....96

## ADABIYOTSHUNOSLIK

**ABDULLAEV RAMAZON**
Муиззий ва Ҳофиз шеъриятида адабий таъсир ва ижодий ворислик. .....99

**ARSLONOV ABDIMUROD KAROMATOVICH**
“Qisasi Rabg‘uziy” asari poetikasi va badiiy-estetik xususiyatlari xususida.....104

**АЛИМАРДОН ҲАЙИТОВ**
Али Қушчининг ўғли ҳам олим бўлган.....108

**DR. DONIYOR K. KELDIYOROV**
Wounded memory and hybrid identity in Khaled Hosseini’s the kite runner.....112

**IBRAGIMOV JAVOHIR TO‘LQINJON O‘G‘LI**
Harold Lambning “Tamerlane: the earth shaker” romanida amir temur xarakterining badiiy ifodasi .....116

**RAXIMOVA UMIDA SOLIYEVNA**
Ona obrazining ramziy va mifopoetik talqini: inglizzabon va o‘zbek adabiyoti misolida .....121

**MNAJATDINOVA MAKARYA**
Hozirgi qoraqalpoq xotin-qizlar lirikasida psixologik metamorfoza .....126

**JIENBAEV MUSA AZATBAEVICH**
XX-XXI asr lirikasida Odissey obrazining transformatsiyasi.....130

**RADJABOVA MUXTASAR DAVRANBEKOVNA**
Arab tilida talabalarning yozuv malakasini rivojlantirishda o‘yin texnologiyalarining tatbiqi.....134

criteria and demonstrates the need to integrate them in order to describe the complex nature of phraseological units. As a result, an integrative model for the classification of English phraseological units is proposed.

**Резюме.** В данной статье рассматриваются основные теоретические подходы к классификации фразеологических единиц английского языка. В исследовании проводится сравнительный анализ семантической, структурно-грамматической, функциональной и корпусной классификаций фразеологических единиц. Выявляются особенности различных критериев классификации и обосновывается необходимость их комплексного применения для описания сложной природы фразеологических единиц. В результате исследования предлагается интегративная модель классификации фразеологических единиц английского языка.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 9
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

# "O'ZBEK TILINING IZOHLI LUG'ATI"DA QUROL-ASLAHA NOMI BILAN BOG'LIQ FOLKLORIZMLAR

**Tursunova Dilshoda Xoldin qizi,**
*Samarqand davlat pedagogika instituti,*
*o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi*

Respublikamiz mustaqillikka erishib, milliy qadriyatlarimiz, tarixiy an'analarimiz va umrboqiy udumlarimizni qayta tiklash va ommalashtirish imkoni tug'ilgan bir paytda folklorga xos so'zlarning lug'aviy boyligini jadal suratda to'plash va o'rganish yanada dolzarb vazifaga aylandi. Bunday chora-tadbirlar umumadabiy o'zbek tilining lug'aviy boyligini yanada to'ldirish uchun xizmat qiladi.

Folklorizm – yozma adabiyotda qo'llangan og'zaki poetik ijod materiali. Ilmiy adabiyotlarda folklorizm "ikkinchi shakl" atamasi bilan ham yuritiladi. Yozma adabiyotda qo'llangan muallif yoki personaj nutqida qo'llangan xalq maqollari, maqol hamda iboralar oddiy folklorizm sanaladi. Ijodkorning folklorga xos tasvir uslubiga ergashishi, folklor materialidan o'z asarida foydalanishi, folklorga mansub syujet yoki motivni asariga olib kirishi va boshqalar murakkab folklorizm hisoblanadi.[1]

"O'zbek tilining izohli lug'ati"dagi folklorizmlarning tarixiy qimmatini yana ham chuqurroq anglashda, ular mansub bo'lgan leksik-tematik guruhlarni aniqlash muhimdir. Chunki folklorizmlarning ko'pchiligi o'zining mavzuviy doirasiga ko'ra tarixiy ahamiyat kasb etadi. Shu bois quyida "O'zbek tilining izohli lug'ati"da berilgan qurol-aslaha nomi bilan bog'liq folklorizmlarning semantikasi xususida imkon qadar batafsilroq to'xtalib o'tamiz.

Tahlil qilinayotgan birliklarning semantik maydoni muhim. Ularning katta qismi qurol-aslaha, jang, himoya vositasi va harbiy anjomlarga aloqador. Bu holat tasodifiy emas: o'zbek dostonlarida qahramonlik, jang, lashkar, ot-ulov va harbiy marosimlar tasviri katta o'rin egallaydi. Natijada tarixiy harbiy leksika folklor tilida uzoq vaqt saqlanib, keyinchalik umumadabiy til uchun arxaik yoki folklor belgili birlikka aylangan. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da ayrim birliklarning *"folk."* belgisi bilan berilishi ularning hozirgi til tizimidagi uslubiy maqomini ko'rsatadi. Masalan, **yov-yaroq** "qurol-aslaha, qurollar" ma'nosida, **jeva** "qurol-aslaha" ma'nosida, **choroyna** esa "to'rt parcha", "yassi temirdan yasaladigan himoya moslamasi" sifatida qayd etilgan. Bu lug'aviy tavsiflar folklorizmlarning semantik maydonini belgilash uchun asos bo'la oladi.

[1] Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Ф ҳарфи. – Тошкент: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" давлат илмий нашриёти. 2000-2005. – 197 б.

**GIRISH** *folk.* Yoyning o‘qni qadab otadigan ipi. *Qaramtadan o‘n to‘rt dona o‘q oldi, Yoyning girishiga o‘qini soldi.* “Murodxon”. *Shu yoyni har kimsa ko‘tarib tursa, Girishin to‘g‘rilab nishonga ursa..* “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi”.[1]

**Girish** o‘zbek folklor tilidagi tarixiy qurol-yarog‘ terminologiyasining muhim birliklaridan biridir. Folklor matnlarida u yoyning tortiladigan qismi, ya’ni yoy tori bilan bog‘liq holda ishlatiladi. Ayrim matn izohlarida *“yoyning girishi – yoyning tortiladigan qismi”* tarzida sharhlangan. Bu birlik “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” kabi doston matnlarida ham uchraydi. Demak, girishning folklor bilan bog‘liqligi faqat lug‘atdagi belgi bilan emas, uning epik matndagi real qo‘llanishi bilan ham tasdiqlanadi.

**YOV-YAROQ** *folk.* Qurol-aslaha, qurollar. *Uzoqdan yov-yaroq taqqan kishilarning qorasi ko‘rinib qoldi.* “Yodgor”. *Yov-yaroqni, ot-anjomni shaylanglar, Imtihon kun xonga qo‘ying darakni.* “Yusuf va Ahmad”.[2]

**Yov-yaroq** O‘TILda folklor belgisi bilan *“qurol-aslaha, qurollar”* ma’nosida berilgan va “Yusuf va Ahmad” dostonidan misol keltiriladi. Birlikning ichki tuzilishi uning etimologik motivatsiyasini nisbatan ochiq ko‘rsatadi: yov va yaroq komponentlari tarixiy jihatdan turkiy leksik qatlam bilan bog‘liq. “Yov” qadimgi turkiy va o‘zbek tilida *dushman, g‘anim* ma’nolarini anglatgan; “yaroq” esa *qurol, harbiy asbob* ma’nosida ixtisoslashgan. Yaroq leksemasining tarixiy taraqqiyotida “yara-” fe’li bilan aloqadorligi haqidagi talqinlar uchraydi. “Yaroq”ning dastlabki semantik doirasi “mos, kerakli narsa” atrofida bo‘lgan bo‘lishi, keyinchalik harbiy ehtiyoj uchun zarur buyum – qurol ma’nosiga ixtisoslashgan bo‘lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan yov-yaroq ikki komponentning oddiy yig‘indisi emas, balki epik til an’anasida *“dushmanga qarshi ishlatiladigan qurol-aslaha”* tushunchasini ifodalovchi tayyor birlikdir. Folklor matnlarida yov-yaroqning ot-anjom, lashkar, jang va safar bilan bir qatorda kelishi uning semantik maydonini belgilaydi. U qahramonning jangovar tayyorgarligini ifodalovchi poetik vositaga aylanadi.

**JAZOYIL** *folk.* Miltiqning bir turi; kichik to‘p, zambarak. *Og‘zi katta jazoyillar otildi maydon ichinda.* “Erali va Sherali”. *Shoh kelguncha ochilmaydi darvoza, Zulm qilsang, jazoyildan otaman.* “Rustam”.[3]

**Jazoyil** o‘zbek izohli lug‘atida folklor belgisi bilan *“miltiqning bir turi; kichik to‘p, zambarak”* tarzida izohlanadi. “Rustam” hamda “Erali va Sherali” dostonlaridan keltirilgan misollar bu leksemaning epik harbiy leksikadagi faoliyatini ko‘rsatadi. Jahon lug‘atchiligida **jezail/jazail** shakllari *uzoq stvolli, og‘ir miltiq* sifatida qayd etiladi. Tarixiy manbalarda **jazā’il** shakli arabcha **jazīl** *“katta, yirik, yo‘g‘on”* sifatining ko‘plik shakli bo‘lishi ehtimoli ko‘rsatiladi. Bu etimologik talqinga ko‘ra qurol nomi uning yirik, og‘ir yoki katta stvolli xususiyati asosida nomlangan. Boshqa manbalarda esa jezailning *forscha* **jazā’il/ jazā’ir** shakli orqali tarqalganligi ko‘rsatiladi. Shuning uchun o‘zbek jazoyilini “arab-fors harbiy leksikasi orqali tarqalgan tarixiy o‘zlashma” deb tavsiflash ilmiy jihatdan asoslidir. Inglizcha **jezail** haqidagi lug‘at ma’lumotlari ham uning forscha **jazā’il** orqali kirganini ko‘rsatadi. O‘zbek folklorida jazoyilning semantik doirasi kengaygan: miltiq turi bilan birga kichik to‘p va zambarak ma’nolari ham yuzaga kelgan. Bu semantik kengayish folklor matnlarining real tarixiy qurol tizimini aniq terminologik tarzda emas, balki badiiy va epik tasvir talablariga mos ravishda ifodalashi bilan izohlanadi. Natijada jazoyil tarixiy qurol nomidan poetik jang atributiga aylangan.

**JEVA** *folk.* Qurol-aslaha.[4]

**Jeva** O‘TILda *“folk. Qurol-aslaha”* deb beriladi. Jevaxona va jevachi kabi hosilalari ham folklor leksikasida uchraydi. Bu derivativ qator jevaning tarixiy harbiy leksikadagi markaziy birliklardan biri bo‘lganini ko‘rsatadi. *“Jevaxona”*ning qurol-aslaha saqlanadigan joy, *“jevachi”*ning esa shu soha bilan bog‘liq shaxsni anglatishi jeva asosining semantik barqarorligini tasdiqlaydi.

**KALTAK** *3 folk.* To‘qmoq, cho‘qmor; gurzi. To‘qson botmon cho‘yan kaltak qo‘limda. “Shirin bilan Shakar”. Ko‘kaldoshning taqimida besh yuz botmon kaltagi. “Alpomish”.[5]

**Kaltak** umumxalq tilida *tayoq* yoki *urish vositasini* anglatadi. O‘TILda folklor ma’nosida “to‘qmoq, cho‘qmor, gurzi” tarzida beriladi va “Shirin bilan Shakar” dostonidan misol keltiriladi. Bu holat bir leksemaning oddiy predmet nomidan maxsus tarixiy qurol nomiga semantik ixtisoslashuvini ko‘rsatadi. Kaltakning etimologik asosini turkiy qatlamdan izlash tabiiy. Uning asosiy semantik komponenti urish harakati bilan bog‘langan: qo‘lga olinadigan yog‘och predmet → urish vositasi → og‘ir jang quroli. Folklor tilida bu ma’no kuchayib, cho‘qmor yoki gurzi kabi jangovar qurol nomlariga yaqinlashgan. Bu birlikda o‘zlashuvdan ko‘ra ichki semantik taraqqiyot muhim. Shuning uchun kaltakni etimologik jihatdan “turkiy asosli, folklorda arxaik qurol ma’nosida saqlangan leksema” sifatida tavsiflash mumkin. Bunday birliklar folklor

[1] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. I том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 506 б.
[2] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. II том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 25 б.
[3] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. II том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 66 б.
[4] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. II том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 79 б.
[5] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. II том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 302 б.

leksikasining eng muhim xususiyatlaridan biri – qadimgi ma'noning badiiy matnga ko'chishini ko'rsatadi.

**OBDOR** [f. – suvli, suvi ko'p; jilo berilgan] *3 folk. Suv berilgan, yaxshi toblangan, o'tkir (qilich, pichoq va sh.k. haqida). Qosimxon shohning achchig'i kelib, har tuki obdorday bo'lib, qiziga bir so'z dedi.* "Zulfizar bilan Avazxon". *Har bir tukim bir xanjari obdor bo'ldi.* A. Qodiriy, Kichik asarlar. [1]

**Obdor** fors-tojik tilidagi ābdār bilan bog'liq. Fors tilida āb "suv" va **-dār** "ega bo'lgan" komponentlaridan tarkib topgan ābdār *"suvli, shirali"* ma'nosidan tashqari *yaltiroq, jiloli, ayniqsa qilich kabi metall buyumlar* haqida qo'llanishi qayd etiladi. O'zbek O'TILida esa folklor ma'nosi "suv berilgan, yaxshi toblangan, o'tkir" qurolga nisbatan ishlatiladi. Bu yerda metallni suvga solib toblash texnologiyasi bilan bog'liq haqiqiy hunarmandchilik tajribasi so'zning semantik ma'nosini kuchaytirgan.

**PO'LAT** [f. – juda qattiq kulrang metall] 2 *folk.* Qilich, shamshir. Olmos po'lat bog'lab men ham belimdan, Dev izlab chiqqanman o'sgan elimdan. "Malikayi ayyor". Po'lat bilan qirdi devni, keskir xanjarini urdi, yalang'ochlab qilich soldi. "Malikayi ayyor". [2]

**Po'lat** esa forscha **pūlād** "steel" shakli bilan bog'liq bo'lib, ilmiy etimologik adabiyotda uning forscha **pūlāwat/pōlāwad** shakllariga borib taqalishi ko'rsatiladi. Markaziy Osiyodagi turkiy tillarda *polat/bolat/pulat* kabi shakllarning tarqalishi mazkur o'zlashmaning tarixiy kengligini ko'rsatadi. O'zbek folklorida po'lat leksemasi faqat material nomi emas, balki "qilich, shamshir" kabi qurolning o'zi sifatida ham poetiklashadi. Natijada "po'lat" qahramonlik, kuch, jangovar salohiyat va mustahkamlik ramziga aylanadi.

**CHOROYNA** [to'rt oyna, ko'zgu: sovut; qurol-yarog'] folk. To'rt parcha yassi temirni biriktirib yasaladigan, zirhli kiyim ustidan ko'krak va yelkaga taqiladigan himoya moslamasi. Dubulg'a boshida, choroyna to'shida, xuddi yashin oqqanday bo'lib, beklar tizilib kelyapti. "Yusuf va Ahmad".[3]

**Choroyna** o'zbek folklorida jangchining ko'krak va yelkasini himoya qiladigan, *to'rt parcha yassi temirdan yasalgan himoya moslamasi*ni bildiradi. O'TILda "Yusuf va Ahmad" dostonidan misol bilan berilgan. Harbiy tarixga oid manbalarda **chahār āyina** nomi aynan **"four mirrors"** – *"to'rt oyna"* ma'nosida izohlanadi va to'rt metall plastinkali zirh turini bildiradi. Birlikning tarkibiy motivatsiyasi ancha shaffof: forscha chahār "to'rt" va āyina "oyna, ko'zgu". O'zbekdagi choroyna shakli fonetik va morfologik moslashuv natijasi sifatida qaraladi. Bunda "oyna" komponentining nomlashdagi motivi metall plastinkaning silliq, yaltiroq yuzasi hamda ko'krakni qoplovchi "oynadek" qattiq sirt bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Choroynaning tarixiy qurol-aslaha tizimidagi o'rni folklor matnlarida faqat predmet nomi sifatida emas, qahramonning jangovar qiyofasini yaratish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. *"Dubulg'a boshida, choroyna to'shida"* kabi parallel qurilishlar qurol-aslaha birliklarini poetik darajaga ko'taradi.

**HARBA** [nayza , sanchqi] folk. Nayza, qilich kabi jang qurollari. Odam ko'p-da, hamma o'rtaga olib, Har tarafdan har xil harbalar solib, Endi tushdi qilich olib g'azoga, Bek Go'ro'g'li qoldi endi qamalib. "Xushkeldi". **Harba qilmoq** folk. Hamla qilmoq. Holing bilmay, muncha sen harba qilding, Parilar sultoni, sen endi o'lding. "Bahrom va Gulandom". Bu bilan ajdahor harba qilmadi, Ajdahordan hech siyosat bo'lmadi. "Murodxon".[4]

**Harba** O'TILda folklor belgisi bilan *"nayza, qilich kabi jang qurollari"* ma'nosida berilgan. "Murodxon" va boshqa epik matnlardagi qo'llanishlar uning jangovar harakatni ifodalovchi "harba qilmoq" birikmasi bilan ham bog'liqligini ko'rsatadi. Ochiq lug'aviy manbalarda harba arabchadan o'zlashgan birlik sifatida ko'rsatiladi. **Arabcha** ḥarba *"nayza, sanchqi"* ma'nosini bildiradi. Arab tilidagi ḥarb "urush, jang" bilan semantik yaqinlik mavjud bo'lib, ḥarba shakli jangda ishlatiladigan qurol nomi sifatida shakllangan. O'zbek tilida u fonetik jihatdan deyarli o'z shaklini saqlagan holda folklor harbiy leksikasiga singgan. Harbaning semantik taraqqiyotida "nayza" konkret ma'nosidan "jang quroli" umumiy ma'nosiga kengayish kuzatiladi. O'zbek folklorida qilich, nayza va boshqa jang vositalarini umumlashtiruvchi poetik nom sifatida qo'llanishi uning semantik kengayganini ko'rsatadi.

"O'zbek tilining izohli lug'ati"dagi folklorizmlarni semantik tahlil qilish va ularni ma'noviy guruhlarga bo'lish folklor asarlari tili va uslubini o'rganishda yangi qadamdir. Bu borada amalga oshiriladigan ishlar kelajakda lingvofolkloristika sohasidagi tadqiqotlar uchun ma'lum ma'noda ham nazariy, ham amaliy ta'minot bo'la oladi.

"O'zbek tilining izohli lug'ati"da qurol-aslaha nomi bilan bog'liq folklorizmlarni o'rganish o'zbek xalqining tarixiy-madaniy hayoti, harbiy an'analari, urf-odatlari va xalq og'zaki ijodining leksik tarkibini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijasida qurol-aslaha bilan bog'liq folklorizmlar oddiy predmet nomlari sifatida emas, balki xalqning tarixiy tajribasi va milliy-madaniy tafakkurini o'zida mujassamlashtir-

[1] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. III том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 71 б.
[2] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. III том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 328 б.
[3] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. IV том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 510 б.
[4] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. V том. – Тошкент:Ўзбекистон нашриёти, 2020. – 508 б.

gan til birliklari ekanligi aniqlandi.

Tahlil qilingan *jazoyil, nayza, qilich, gurzi, xanjar, sovut, choroyna, harba* kabi birliklarning semantik tarkibida ularning nominativ ma'nosi bilan bir qatorda tarixiy, folkloristik va uslubiy ma'no qatlamlari ham mavjud. Mazkur birliklarning ayrimlari hozirgi adabiy tilda faol qo'llanmasa-da, xalq dostonlari, ertaklar, afsona va rivoyatlar tilida, shuningdek, tarixiy mazmundagi badiiy asarlarda saqlanib qolgan. Shu jihatdan ular o'zbek tilining tarixiy va folklor leksikasini o'rganishda muhim manba vazifasini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, qurol-aslaha nomi bilan bog'liq folklorizmlar o'zbek tili leksik tarkibining tarixiy-madaniy jihatdan qimmatli qatlamlaridan biridir. Ularni leksik-semantik, etimologik, folkloristik va leksikografik jihatdan kompleks tadqiq etish o'zbek folklori tili, tarixiy leksikologiya, etnolingvistika hamda milliy leksikografiya taraqqiyotiga muhim ilmiy hissa qo'shadi.

**Rezyume.** Mazkur maqolada "O'zbek tilining izohli lug'ati"da qayd etilgan qurol-aslaha nomlari bilan bog'liq folklorizmlar lingvistik jihatdan tadqiq etiladi. Unda ushbu leksik birliklarning lug'aviy ma'nosi, kelib chiqishi, leksik-semantik va uslubiy xususiyatlari, shuningdek, o'zbek xalq og'zaki ijodi namunalarida qo'llanishi tahlil qilinadi. Qurol-aslaha nomlari bilan bog'liq jazoyil, nayza, qilich, gurzi, xanjar, sovut, choroyna, harba kabi birliklarning folkloristik xususiyatlari hamda ularning milliy-madaniy mazmun ifodalash imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, mazkur folklorizmlarning "O'zbek tilining izohli lug'ati"da berilishi, izohlanishi va belgilanishi masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari qurol-aslaha nomlari bilan bog'liq folklorizmlar o'zbek xalqining tarixiy-madaniy tajribasi, harbiy an'analari va folklor tasavvurini aks ettiruvchi muhim leksik qatlam ekanligini ko'rsatadi.

**Rezyume.** This article examines folklorisms related to the names of weapons and military equipment represented in the Explanatory Dictionary of the Uzbek Language. Particular attention is paid to the lexical-semantic, etymological, historical, and stylistic features of these lexical units, as well as their use in Uzbek folklore. The study analyzes such folklorisms as jazoyil, nayza, qilich, gurzi, xanjar, sovut, choroyna, and harba, which reflect various historical and cultural realities of the Uzbek people. The article also considers the ways in which these folklorisms are presented and explained in the Explanatory Dictionary of the Uzbek Language. Their role in preserving historical, cultural, and national information is highlighted. Some of the analyzed units demonstrate characteristics of historical words and archaisms and are mainly preserved in folklore texts, including epics, tales, legends, and narratives. The study demonstrates that folklorisms associated with weapon names constitute an important layer of the Uzbek lexical system. Their comprehensive study from lexical-semantic, etymological, folkloristic, and lexicographic perspectives contributes to a deeper understanding of the historical vocabulary of the Uzbek language, the language of folklore, and national lexicography.

Резюме. В статье рассматриваются фольклоризмы, связанные с названиями оружия и вооружения, представленные в "Толковом словаре узбекского языка". Особое внимание уделяется лексико-семантическим,этимологическим и стилистическим особенностям данных языковых единиц, их происхождению и функционированию в узбекском фольклорном дискурсе. Анализируются такие лексемы, как жазойил, найза, қилич, гурзи, ханжар, совут, чорайна, ҳарба и другие названия оружия и воинского снаряжения, отражающие историко-культурные реалии узбекского народа. Определяется специфика их лексикографического представления в толковом словаре, а также выявляется роль фольклоризмов в сохранении национально-культурной информации. В статье подчеркивается значение данных лексических единиц для изучения взаимосвязи языка, фольклора, истории и национальной культуры.